

УДК 027.7:378.147(045)

Т.М. Яворська
м. Вінниця, Україна

СУЧАСНІ ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ ТА СЕРВІСИ БІБЛІОТЕКИ НА ДОПОМОГУ НАВЧАЛЬНІЙ ТА НАУКОВО-ДОСЛІДНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ВНЗ

В епоху сучасного реформування процесів вищої освіти проблема формування якісного та ефективного інформаційного забезпечення навчального процесу вищих навчальних закладів є ключовою для університетських бібліотек. На бібліотеку вищого навчального закладу потужно впливають такі загальновизнані світові фактори, як глобалізація освіти, трансформація традиційних форм і методів подання інформації, насичення навчального процесу сучасними телекомунікаційними засобами, розвиток нових форм і засобів комунікативної взаємодії.

Інформатизація, як визначна умова переходу до інформаційного суспільства, не лише надає додаткові можливості бібліотечним установам, а й суттєво трансформує традиційні бібліотечні сервіси. Нині поширена думка, що майбутнє бібліотеки не так у володінні фондом, як у наданні доступу до інформації за допомогою програмного забезпечення. Визначаючи нові функціональні пріоритети в діяльності бібліотек, можна сказати, що сучасні бібліотеки покликані не тільки збирати і зберігати, але й виробляти і розповсюджувати інформацію. Наразі невід'ємною умовою успішного функціонування бібліотек України є своєчасне вирішення завдань пов'язаних із реалізацією нових технологій у роботі з бібліотечно-інформаційними ресурсами.

Ці завдання потребують від бібліотек неперервної модернізації і трансформації бібліотечних функцій, упровадження інноваційних форм обслуговування і сучасних інформаційних бібліотечних сервісів, використання паралельних технологій інформаційного забезпечення відповідно до навчального процесу, що динамічно розвивається. З іншого боку, впровадження нових технологій вимагає більш високої інформаційної культури споживання бібліотечних послуг.

Результати досліджень інформаційних ресурсів сучасних бібліотек відображені в наукових працях українських та російських бібліотекознавців: А. Сунгатулліної, М. Кий, В. Копанєвої, Т. Костирко та ін. Так, А. Сунгатулліна та Т. Костирко здійснили комплексне дослідження інформаційно-бібліотечних ресурсів вищих навчальних закладів, приділяючи основну увагу питанням регіональних особливостей їхнього розвитку. В. Копанєва спрямувала своє дослідження на вивчення фонду мережних ресурсів у науковій бібліотеці, визначаючи впливові фактори інформаційно-комунікаційних технологій та Інтернету на розвиток функцій і процесів сучасної наукової бібліотеки. Дослідження Ю. Брановського, Р. Гіляревського, М. Жалдака, А. Земскова, В. Крюкова, Я. Шрайберга та ін. вказують на важливість використання студентами нових інформаційних технологій у процесі навчання.

Наразі інструментом створення електронних ресурсів у бібліотеках та одним із ефективних засобів підтримки наукових досліджень є використання автоматизованих бібліотечно-інформаційних систем (АІБС) [Library automation system (LAS)], що забезпечують опрацювання, аналітико-синтетичну обробку та представлення користувачам документного фонду бібліотеки (як традиційного паперового, так і електронних інформаційних ресурсів), що обслуговує бібліотечні фонди на всіх етапах: від придбання до замовлення [1, с. 105].

Для ефективного функціонування розроблені модулі АБІС, серед яких: адміністрування, комплектування фонду, каталогізація, інформаційний пошук і замовлення видань, обслуговування користувачів, блок реєстрації, модуль міжбібліотечного абонементу та електронної доставки документів.

Еволюція функціональних можливостей АБІС з появою нового інструментарію інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) відбувається у двох основних напрямках, які відповідають найважливішим інформаційним завданням бібліотек у сучасному суспільстві:

- глобалізація бібліотечних інформаційних ресурсів: інтеграція ресурсів та кооперативна робота бібліотек;
- формування власних електронних інформаційних ресурсів: створення електронних бібліотек та архівів відкритого доступу [1, с. 109].

Наявність автоматизованої бібліотечно-інформаційної системи (АБІС), дає змогу автоматизувати всі технологічні процеси бібліотеки та надає можливість комунікативного обміну інформацією, є невід'ємною складовою сучасного бібліотечного обслуговування.

Я. Шрайберг називає АБІС — серцем сучасної бібліотеки, запевняє, що тепер сформована нова парадигма і нова концепція АБІС, як ядро сучасної бібліотеки — бібліотеки інформаційного суспільства [2, с. 58].

Головним елементом традиційної АБІС стає електронний каталог (ЕК), зі створенням якого підвищується якість і швидкість пошуку, ефективність роботи бібліотек.

Нині ЕК бібліотек є найбільш орієнтованою на користувача частиною бібліотечної електронної технології, адже працюючи із каталогом вони взаємодіють безпосередньо з бібліотечною технологічною системою.

Кожна бібліотека ВНЗ розуміє важливість та актуальність для навчального закладу своєчасного формування ЕК, як навчально-освітнього ресурсу. Якість і повнота представленої інформації в ЕК, її тематична насиченість, охоплення всіх джерел, і нарешті, відповідність створеного інформаційного продукту бібліотеки завданням наукових, навчально-виховних, культурних та дозвіллевих програм ВНЗ високо оцінюється користувачами.

Сучасні ЕК бібліотек мають багатоканальний доступ з розвиненим лінгвістичним апаратом, орієнтовані не тільки на внутрішніх, а й на віддалених користувачів через упровадження та використання сучасних веб-технологій.

Особливостям упровадження та використання Інтернет-технологій у повсякденній практиці бібліотек, а саме: створенню новітніх інформаційних продуктів і послуг, розвитку електронних інформаційних ресурсів (електронних бібліотек, баз та банків даних, навігаторів), дослідженню програмно-апаратної реалізації цих завдань, розробці інструментарію орієнтації та професійної взаємодії в мережевому середовищі, присвячено публікації А. Антопольського, Г. Асєєва, І. Антоненко, О. Баркової, Н. Зайченко, О. Жабіна, В. Копанєвої, О. Лаврик та ін. Якісні зміни бібліотечно-інформаційної сфери, пов'язані з використанням технологій Web 2.0, досліджували Ф. Воройський, О. Єлісіна, А. Земськов, О. Лаврик, І. Юдіна, Ю. Самодова, Д. Солов'яненко, Т. Ярошенко.

Входження бібліотек ВНЗ у світовий інформаційний простір пов'язане з розміщенням у мережі Інтернет власних та наданням доступу до світових інформаційних ресурсів. Основним інформаційним ресурсом бібліотеки власної генерації та одним із сучасних засобів наукової комунікації є бібліотечний сайт.

Тепер веб-сайти дають виняткову можливість бібліотекам розширювати свою діяльність, охоплюючи все більшу кількість користувачів, а також презентувати себе та свої здобутки, створюючи собі позитивний імідж. Перевагою веб-сайтів є те, що бібліотеки можуть не лише краще забезпечувати інформаційні потреби користувачів, а й представляти на розгляд широкому загалу свої інформаційно-аналітичні продукти, знайомити з послугами, які вони надають, та інформувати про свою діяльність.

Веб-сайти бібліотек надають доступ до інформації віддаленим користувачам і є зручними у користуванні, а отже, слугують основним інструментом у виконанні місії вишівських бібліотек, а саме: забезпечення наукової та освітньої діяльності шляхом доступу до світових джерел інформації. Сучасного користувача інформації цікавить не тільки наявність у фондах бібліотеки того чи іншого документа, для них важливо, чи відкриють для них бібліотеки доступ до потрібної інформації. У який спосіб це буде зроблено (через традиційну книгу у фонді, з он-лайнкової повнотекстової бази даних, через оперативну електронну доставку документа, доступ до вільного Інтернету), стає для користувачів питанням не істотним. Набагато важливіші для них швидкість і зручність в отриманні інформації.

Швидкий розвиток World Wide Web надає широкі можливості для запровадження у бібліотеках нових інформаційних сервісів, зокрема, широкого застосування набуло створення віртуальних довідок. Віртуальні довідкові служби (ВДС) зорієнтовані на обслуговування віддалених користувачів та надання у відповідь на запити готової інформації як у вигляді посилань на мережеві ресурси, так і у вигляді бібліографічних списків та фактографічних даних. Створення таких служб можна пояснити об'єктивними причинами: перш за все, найбільш повним задоволенням інформаційних потреб віддалених користувачів, а також збільшенням Інтернет — ресурсів довідково- бібліографічного та повнотекстового характеру; формуванням нової аудиторії користувачів, яка має потребу в цілодобовому доступі до електронних каталогів бібліотек та отриманні електронних копій документів; програмно - технічним забезпеченням бібліотек та наявністю технічної інфраструктури; готовністю бібліотечних фахівців до освоєння нових форм обслуговування.

Важливим елементом у системі інформаційно-комунікаційних процесів сучасних бібліотек є електронна доставка документів (ЕДД), яка є сервісною послугою, що надає можливість користувачам, ураховуючи Закон України «Про авторське право й суміжні права», отримати електронну копію друкованого видання із фондів бібліотеки за допомогою мережі Інтернет.

Як уже зазначалось доступність інформації є важливою характеристикою сучасного суспільства, тому забезпечення доступу до світової наукової інформації — є важливим завданням для бібліотек ВНЗ.

Розширення інформаційного простору та оптимізація доступу до глобальних електронних ресурсів за допомогою веб-технологій створює умови оперативного інформування щодо тенденцій у світових наукових дослідженнях, сприяє активізації використання наукової інформації [1, с.62].

На виконання Програми економічних реформ на 2010-2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава» щодо входження кращих українських університетів до світових університетських рейтингів Міністерством освіти і науки України здійснюються заходи щодо забезпечення вищим навчальним закладам і науковим установам доступу до електронних ресурсів комерційних науко метричних баз даних. Визначаються питання організації підключення та механізмів фінансування вищих навчальних закладів України та наукових установ до науково-інформаційної системи БД Scopus.

Відомо, що інформація про наукові дослідження відображена в універсальних базах Web of Science корпорації Thomson Reuters та Scopus корпорації Elsevier. Наразі відомо, що реферативна база даних і науко метрична платформа Scopus охоплює понад 19 тисяч назв наукових ресурсів від 5 тисяч міжнародних видавців, 600 галузевих видань, 350 книжкових серій, 6 млн. записів матеріалів конференцій, 38 млн. записів рефератів наукових статей, з яких 19 млн. записів містять посилання на цитовані джерела з 1996 року, а 19 млн. — з глибиною архіву до 1869 року. БД Scopus має 27 тематичних розділів.

Відкритий доступ забезпечується через депонування та самоархівування вченими своїх праць у відкритих електронних архівах (інституційних та/чи тематичних репозитаріях).

Інституційний репозитарій (IP) — це відкритий електронний архів, що надає мережеві сервіси зі зберігання, систематизації та забезпечує довготривалий та надійний відкритий доступ до результатів наукових досліджень, що проводяться в установі. Може містити такі матеріали: наукові статті, автореферати дисертацій, навчально-методичні матеріали, монографії, матеріали наукових конференцій, бібліографічні покажчики та інші електронні видання вищого навчального закладу.

За визначенням О. Кузьмінської інституційний репозитарій (IP) — це мережний сервіс відкритого доступу для зберігання, систематизації та управління цифровими колекціями інтелектуальних продуктів однієї чи кількох університетських спільнот та поширення цифрових матеріалів, створених інституцією чи її співробітниками [3].

Створення репозитаріїв надає бібліотекам ВНЗ низку переваг, серед яких: надання ученим оперативного та зручного доступу до світових наукових інформаційних ресурсів, підвищення престижу та рейтингу навчального закладу і його науковців шляхом інформаційного представлення їхніх наукових здобутків, зростання цитувань вітчизняних наукових праць.

Отже, формування в бібліотеках ВНЗ відкритого інформаційного простору, можливість доступу до різних типів та видів інформації, їх комплексне поєднання, сприяє створенню гнучкої інфраструктури інформаційного забезпечення професорсько-викладацького складу та студентів, успішному задоволенню їх інформаційних потреб і запитів, поширенню сучасного спектру послуг і сервісів на допомогу навчальній та науково-дослідній діяльності ВНЗ.

Література:

1. Електронні інформаційні ресурси бібліотек у піднесенні інтелектуального і духовного потенціалу українського суспільства: Монографія / [О. С. Онищенко, Л. А. Дубровіна, В. М. Горовий та ін.]; НАН України, Нац. Б-ка України ім. В.І. Вернадського. — К.: НБУВ, 2011.-248 с.
2. Шрайберг Я. Роль бібліотек у забезпеченні доступу до інформації та знань в інформаційному віці // Вища школа. - 2007.- №4. — С.60
3. Кузьмінська О.Г. Інституційний репозитарій як складова електронної бібліотеки сучасного ВНЗ / О.Г. Кузьмінська. — Режим доступу: <http://www.ukrreti.com/firstforum/m19.html>. — Назва з екрана

У статті розглядаються сучасні інформаційні ресурси та сервіси бібліотеки вищого навчального закладу. Представлена загальна характеристика можливостей застосування новітніх технологій у бібліотеках ВНЗ у процесі навчальної та науково-дослідної діяльності.

Ключові слова: освіта, бібліотека ВНЗ, сучасні бібліотечно- інформаційні ресурси.

В статье рассматриваются современные информационные ресурсы и сервисы библиотеки высшего учебного заведения. Представлена общая характеристика возможностей применения новейших технологий в библиотеках ВУЗа в процессе учебной и научно-исследовательской деятельности.

Ключевые слова: образование, библиотека ВУЗа, современные библиотечно- информационные ресурсы.

In this article considered modern informative resources and services of library in university. General description of possibilities of application of the newest technologies is presented in the libraries of university in the educational process and research activity.

Keywords: education, library of institute, modern-informative resources of library.

УДК 378

В.П. Король, В.М. Глуханюк
м. Вінниця, Україна

ОРГАНІЗАЦІЙНІ АСПЕКТИ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ В СЕРЕДНІХ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Постановка проблеми. На сучасному етапі науково-технічного прогресу діяльність людини, спрямована на підвищення комфортності її існування, одночасно стає потенційним джерелом формування численних шкідливих і небезпечних факторів нового антропогенного середовища існування. Стрімкі темпи соціально-економічного прогресу зумовлюють зростання ризику та надзвичайних ситуацій у природній, соціальній і техногенній сферах. Кризові тенденції з безпеками глобального масштабу актуалізують зростання значущості проблем, пов'язаних із безпекою життєдіяльності. Особиста й суспільна безпека перестає бути справою виключно фахівців-професіоналів і стає нагальною проблемою кожної людини.

Усвідомлення необхідності забезпечення особистої, національної і глобальної безпеки, знайшовши своє відображення у Концепції сталого розвитку, прийнятій на конференції ООН у Ріо-